

Ajast aega

Laulja lahkumisel

(Maria Raudla 16. oktoober 1916 – 20. märts 2006)

Seto leelot, seto omakultuuri on tabanud raske kaotus. Meie seast on jäädavalt lahkunud ainukordne ja unikaalne seto leelokoori Leiko laulja, killõ MARIA RAUDLA.

Sündinud Kuuleskis paljulapselises peres, kus kogu seto kombestik elas tol ajal oma eheduses, sai temast ennekõike üks karjasekoori eestlaulja ning üsna pea professionaalne killõlaulja.

Seitsmeteistaastase noore neiuena kosis Maria endale Poloda nulga noormees – väga tuntud toleaeagne Setomaa pillimees Igrisest – Kostja.

nimelise mehega. Koos Kostjaga noodavedu Väike-Rõsna järvesopis, kuhjaloojana kolhoosi heinamaal ja kõrrepõllul. Ja ühine töö kodus.

Võibolla see ränkaskas riiGITÖÖ ja hoolitsus kodu ja poja ning pojaperegi eest olid just need tegurid, mis viisid ta pinget maandama leelokoori Leiko. Kindlasti killõna, aga ka väga vanade ja arhailiste laulude eesttulejana.

Meenutus I Seto Leelopäevalt Värskas, kus Maria laulis unelaulu „ää tsü ää tsü” koondkooride killõt. Tema otsekohe-

sed ja kindlad seisukohad seto laulu- ja oma kultuuri kohta jäävad meelde eriti ehedate ja Maria avatud südamest tulevatena.

Küsimusele: „Kuidas saab laulda nii ehadat seto leelot ja eriti killõt?”, on Maria vastanud: „Tuujaos piät olõma sündünü seto ja tahtma seto asjoga tegeldä, mitte õnnõ laulta ja karada. Om vaja

Elupõline leelotaja Maria Raudla 7. augustil 2004. aastal Seto Kuningriigi päeval Värskas. Ilmar Vananurme foto

Kahjuks see kooselu ei kestnud kuigi kaua, küll aga sündis peresse poeg Jass.

Poega kasvatades, eluraskusi trotsides, rannaäärsete kurkide, kapsa, maasika, kartuli ja paljude teiste aiakultuuride kasvatamisest ja nende müügist Leningradi turul elatist teenides kulges argielu. Kogu Maria elu on ere näide inimesest, kes on andunud kõigevõimsamale – Taevaisale. Värska kirikut ja kogudust austas Maria väga. Uskus ja lootis ja sai sellest jõudu.

Elutee virrvarri tõi uut selgust uus abielu – ja taas Kostja

mõista kallo kuivatada ja seto hamõt õigõl aol mõskõ ja tsäposket puhastada nii, õt nä kõik aig läigüse.”

Tsäposket ja ehtet oll Sul, Maria, ilmselt kõgõ rohkõmp meist. Ja nüüd, kui Sa neid ei riptuta enam kunagi oma kaela ja rinda, jääd Sa meie mälestustesse, meie südamesse kui hõpõhelme hellin.

Aiteh Sullõ kõõ iist! Mi langõtamõ pää Su minegu aigu ja avaldami kaastunnõt Su umastõlõ!

SULO NURMEOTS, leelokoori HELMINE nimel

Vasila Taarka ehk Hilana Taarka leelo Soome laulupeole sõidust 1922 aastal

(„Setomaa“ väljavõte pikast leelotusest)
 ... Tull' õks näide riigi ülemb, pää- õks sääll Soomõ-president. Naksi_ks sääll illo pidämähe, umma_ks laulu laulõmahe. Astsõ_ks mi maalõ altarist, kaldu_ks mi maalõ kantslist, kutsuti_ks ollõkambõrõhõ, viidi_ks kinnä keldrehe. Sääll õks oll' näil Riia viina', Pihkvast õks oll' sääll piiretuse'. Sääll õks mi jei mar'aviina, õlt õks mi jei ubinast. Klaasi_ks oll' kulladsõ' käeh, peoh õks pikri' hõbõhõtsõ'. Klaasi_ks kulladsõ' kulutõlli, hõõri_ks pikri' hõbõhõtsõ'. Meid õks sääll häste hoietigi,

pehme_ks meid peetigi: lak'o_ks laudu katõtigi, pikki_ks sääll pinke pantigi. Puuda_ks sei mi pulgajahu, koti õks kulatskijahu, ahjo oll' pantu papõrdõga, vällä_ks võti' västärdega. Mehe_ks oll' kokast kor'adu', noorõ_ks mehe virtinast. Nää_ks mõistsõ' süüki säädä', mõistsõ_ks laudu laaditõlla'. Sõõgi_ks oll' mi süänd pite, joogi_ks oll' mi miilt pite. Olgõ' ti terve', noorõ' vele', kavva ti kalli' kullõma! Ärä_ks mi võiji võismõlivva', hõõri_ks mi hõpõtdriku'. Mingu-i õks merde mõskõmahe, mingu-i õks ujja huhtõmahe!

Eläs üle aigo Hilana Taarka – 150

Hilana Taarka helü, tä kumo om kandunu kuldakaivo. Täämbäne inemine mõista-i, mis oll tuul aol, 1856. aastal, ku Taarka sündü.

Aovahe om suur. Inemise kombõ omma erisugutsõ olnu. Mi maid valitsi sis Vinne tsaari': Aleksander II (1855-1881), Aleksander III (1881 – 1894) ja sis viimäne tsaar Nikolai II (1894 – 1917).

Ku pallõ joudsõ ütte Mokornulga küllä tsaari ukaasi? Mokornulga küläkese' küküdi' Piusaoro perve pääl, kuivõmbidõ kotustõ pääl. Hilanamäe külä ümbre oll Melso suu, Krõusa suu, ja ku Obinitsa tahtsõ' minnä, tull ette Kõõru suu ja Pikksuu. Nii õt külä sai küläga kokko rohkõmp suvõl ja talvõl. Süküs ja kevväi oll vesine ja päternä ni tsvuvvaga vett pite kävvü es taha'.

Jakob Hurda kutsõ pääle 1888. a. nakas ka siin nukah võõrast rahvast – üleskirotajit käümä. Muudatusi tõi viil Obinitsa küläkuul alatõh 1892. aastast.

Taarka kõnõli, õt timä oppõ uma' laulu'imä käest. Nii tei' kõik tütre'. (Näid vinne kuuli es lubata.) A kes käve laulõ üles ki-

rotamah Taarka imä Oka käest?

J. Jagomann kirot rahvalaulõ 1874. a. Obinitsa küläh. H. Prants käve Taarka man Hilanal 1889. Sis elli viil ka Taarka imä Oka. Lauljis olli sis Taarka, tä imä, sõsar Tera (kuuli 1913), võidsõ olla ka sõsar Hemmo (1866 – 1933), kes Perdakohe mehele lännü.

Lauluhelü kaja- si sis kavvõ. Tarõst kuuldu viil Taarka latsi hellü.

Taarka sündnüt 26 aastaganvalt uma edimädsõ latsõ Hökla (1882 – 1883).

A.O. Väisänen (1890 – 1969) joudsõ Hilana külä laulikidõ perre edimäst kõrda 13. mail 1913, ütõh reisikaaslanõ Anna Raudkats. Noortõl külälis- tõl oll sautarõh pallo imelikku, a tuust saadi kõrraga arvu, õt tegemist om väiga suurõ sõnõlidõ sõga.

Seto Lauuema Hilana Taarka 1921. aastal. Pildistatud ilmselt Hilana külas. Foto: A.O. Väisänen. ERMi fotokogu.

Rahvalaulu-urja Väisänen tekk Taarka kuulsas ja käve tä jutul neläl kõrral. Külälisõ tiijuh is oll mi kandih Simaski Seenka (Semjon Duplevsky, 1893 - 1967), kelle sõsar Alli elli Hilana küläh.

LIIDIA SILLAOTS

Üht kirja lugedes, ja mõeldes...

„Tere, tere, mu hõpõ hõimukõnõ!”

V.a. härra professor Väisänen! Kuuldes möõdunud aasta lõpul saadet Teist ja Teie teaduslikust tööst – matkast Setumaale, tekkis meil siinsetel setu hõimudel suur soov Teid tervitada taas üle aegade...

Ja tervitajaid on vähe järel. Need on: mu ema Hilana Alli, Simaski Seenka õde, kelle pool Te viibisite, kui kirjutasite ja viisistisite setu rahvalaule Hilana Taarkalt (Taarka Pisumaa).

Mind, Hilana Alli tütar, Te vaevalt mäletate. Olin siis alles koolitüdruk. Sellest ajast tänaseni on palju lehti keeratud ajaloos ja vett merre voolanud. Ka Soome lahte. Ja vist veelgi pole valmis see unistuste Soome Sild...

Niisiis, vähe on neist inimestest järel. Simaski kaunist metsatalustki veel mälestus vaid.

Simaski Seenka (Semen Ivani p. Duplevsky) on surnud. Järel on ta abikaasa ükski.

Küll oleks mu onu tahtnud näha Teid ja Helsingit, kust tal olid paremad mälestused, kui viibis seal setu laulukooriga eesotsas Hilana Taarkaga.

Meil tulevad suvel juubeli laulupeod Tartus ja Tallinnas. Küllap seal helisevad ka setu laulud.

Väga rõõmustame, kuuldes

Teist, ja veel rohkem – nähes Teid siin.

Meie südamlük küllakutse nendeks suurpäevadeks ja parimad tervitused vanadelt tuttavatelt Setumaalt!

Hilana Alli
 Simaski Seenka abikaasa
 Hilana Alli tütar Marta
 Tammla

Estonia SSR
 Kohtla-Järve-11
 Sõpruse tän. 3 – 15
 09. 03. 1969. a.
 * * * * *

Nüüd ülalloodud kirja kohta: Leidsin selle kirja oma arhiivist, kus on nii mõndagi ka Marta (Mata) Tammla (sündinud Viinapuu) paberitest. Mul kaustas olev Marta Tammla kiri Armas Otto Väisänenile on ilmselt mustand ja loodan, et kiri postitati ja see jõudis Soome. (Kuigi kinnitust sellele leida ma küll ei oska).

„Setomaa“ lugejale, eriti rahvaluulehuvilisele pole tundmatud Soome rahvaluuleteadlase Armas Otto Aapo Väisäse ega Seto kunstniku ja seltsitõgelase Semjon Duplevski (Simaski Seenka) nimed.

Tuletades meelde Setomaa omi ning Setomaal käinute kuulsaid nimesid, oleks hää teada, kas Marta Tammla kiri ikka jõudis Väisäseni, kes suri 18. juulil 1969, seega ligi 4 kuud peale ülalloodud kirjas (mus-

standis?) märgitud kuupäeva? Sündinud oli A.O. Väisänen 9. septembril 1890. a., niisiis jäi tal poolteist kuud puudu 79. sünnipäevast.

Marta (Mata) Tammla (ristituna Matrena Viinapuu) sündis Hilana külas 1911. a., õppis Petseri gümnaasiumis ning tudeeris Tartu ülikoolis proviisoriks. Suri 1990. a. Tartus ning on maetud oma ema Alli kõrval Petseri kalmistule.

Teadmata jääb ka see, kas Marta Tammla kuulis raadiosaadet Eesti Raadiost või hoopis mõnelt Soome kanalilt. Soomekeelseid saateid kuulati Kagu-Eestiski, Kohtla-Järvel Virumaal olid Soome raadiosaadet kindlasti hulga selgemini kuulavad.

Semjon Duplevski (tihti ka sellises kirjaviisis: Duplevsky) oli Marta Tammla onu ehk ema vend (see selgub kirjastki). S. Duplevski sündis 3. juunil 1893. a. Tuleva (Dupleva) külas Simaski talus; suri 25. jaanuaril 1967. a. Petseris ja on maetud Taelova surnuaiale.

Taoline – siinsele kommenteerijale etteplanimata – tagasivaade olgu kui harras pealangevus kõigi siin ülesmärgitud hingeliste inimeste mälestuseks. Sealhulgas Hilana Taarka mälestuseks tema 150. sünniaastapäeval.

ILMAR VANANURM

Mõskma_ks minge' tuuhu majja, huhtma minge' tuuhu huunõhõ, koh õks imändä' eläse', preili_ks illo pidävä'! Mõtõlgu-i õks ti meid mõskõh, ull' tagu-i õks ti meid huhtõh! Mi_ks lää teid kodo kitteh, tiid õks pite teid tehñäteh: hüä_ks olli pereh, hüä pido, hüä rahvas õks siin, hüä rahvas!

Oidu_ks mi kodo hulga hanna, panni_ks mi kodo pargihna, külänaase' kõik küsütelli', valla_ks-naase' meid vaidli': „Kas õks teid sääll häste hoieti, hoieti ja vasta võõdõti?” Mi_ks tahtsõ vasta laulda', kulla_ks vasta kostutõlla': „Kõkkõ jovva-i kõrda kõnõlda', jovva-i õks mi asja arota'! Kui õks kaldut, sis ti kaet: tõõnõ sääll viir, tõõnõ viis, tõõnõ_ks sääll kolk, tõõnõ

kumu! Kuuta_ks muudu kul'atõli, viitä_ks viisi veeräteli!”

ERA II 190, 39/68 < Meremäe v., Hilana k. - S. Duplevski < Hilana Taarka. Üles kirjutõd jo kas tagasitiil Helsingist Setomaalõ 1921. a. juunih vai kohki 1922. a., nigu pakk üleskirotusõ päälkiri. Käsi-kiri om Eesti Rahvaluule Arhiivi jõudnu 1938. aastal. [Paul Hagu märkus]